

КНИЖКА ПРО ДУМКИ, ПРО ІДЕЇ, ПРО ДУМАННЯ

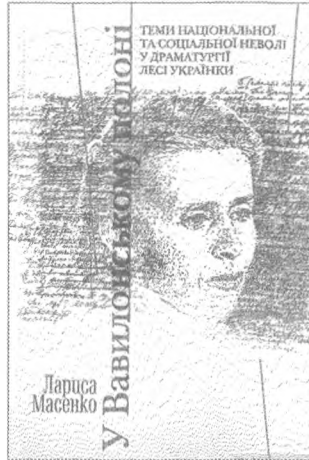
Цього року у видавництві «Кліо» вийшло друге, доповнене видання книжки Лариси Масенко «У Вавилонському полоні. Темі національної та соціальної неволі у драматургії Лесі Українки». 7 жовтня в київському Музеї Лесі Українки відбулася презентація книжки. На презентації виступили: директорка музею Ірина Щукіна, директор Інституту української мови НАН України Павло Гриценко, доцент Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Людмила Кравченко, доцент Київського університету ім. Бориса Грінченка Олексій Сінченко, письменниця Леся Воронина.

Нижче подаємо з незначним скороченням виступ літературознавця Олексія Сінченка (наведено за відеозаписом презентації).

Дорога Ларисо Терентіївно! Шановні гості! Коли ця книжка вийшла, я якось так з трепетом пригадав видання, яке тримав років двадцять тому. Те, що в «Соняшнику» вийшло. І я чітко усвідомив, що всі ці роки перебував і досі перебуваю в силовому полі його авторки. Відстежую, що вона пише. Для мене дуже важливо мати дороговкази. Дороговкази і наукові, й етичні, й поведінкові. Це те, що зорієнтує. Це те, що вводить у культуру. І те, що дає авторитетність культурі. Колись мене здивувало у спогадах Станіславського,

як він описував зустріч із композитором Антоном Рубінштейном. Він з величезним захватом на кількох сторінках описує оту зустріч, свій пієтет перед цією особистістю. І я зрозумів, що втрачає наша культура. Наша культура втрачає аристократизм, тому що тільки аристократична культура створює авторитет. Це не авторитет плебсу, це авторитет, який указує, що культура – це завжди входження через особистість, через діалогічність і глибоку повагу й розуміння того, з ким ти спілкуєшся. І ось ця книжка навела мене на подібну діалогічність. Ось така діалогічність була, скажімо, в Євгена Сверстюка, коли він писав про Гоголя чи про Шевченка. Така діалогічність є в Лариси Терентіївни, тому ця книжка впродовж 20-ти років жила. І хто знає виступи Лариси Терентіївни, хто спостерігає за її поведінням, у того складається враження, що це якийсь такий декалог поведінковий, бо дуже розпізнається авторка цієї монографії.

Та повернімося до змісту книжки. Я перечитав її вкотре із величезним задоволенням. І знаєте, про що я подумав? Я згадав час, коли вийшла монографія Григорія Грабовича про Шевченка – «Шевченко як міфотворець». Вона прогриміла. Ми, студенти, читали її із захватом, юзали. Але потім у якийсь момент вийшла невелика книжечка Оксани Забужко про Шевченка. І насправді на тлі книжки Забужко вся та концепція тернерівська, та спроба структуралізму якось так представити Шевченка

почала виглядати, як дитячий садок. Тому що Забужко чітко показала, ким є Шевченко для України. Це не урапатріотична якась була промова. Вона говорила, що коли існує міф, то цей міф настільки вживлений у кожного українця, що він не тільки визначає його ідентичність, він визначає світорозуміння, світоорієнтування. І ось у цій книжці є полеміка з Вірою Агеєвою. Книжка Агеєвої також колись нашуміла серед студентів з її феміністичними підходами. І тут з'являється монографія Лариси Терентіївни – і вона на мене справляє таке ж враження, яке справила монографія Забужко.

Я поясню, в чому справа. Справа в матриці, в тому, що ця книжка формує матричний погляд на Лесю Українку. Не аспектуальний. Звісно, є феміністична проблематика, але феміністична чи емансипаційна? Чи є відчуття Лесі Українки як органіки? У цій книжці ця органіка присутня. І тому мені здається, що вона засадничо формує певний спектр бачення Лесі Українки. І він настільки чітко, настільки логічно, настільки просто прописаний, що я дуже зрадив, побачивши, що цю книжку може прочитати і нефахівець. А прочитавши, отримає чітку модель, яка буде асоційована з Лесею Українкою. І ця модель цілісна. ця модель матрична, від якої можна будь-які аспекти розгортати. Як Павло Юхимович Гриценко сказав про саме дослідження, про його системність, так само ця книжка формує не тільки системний погляд на драматургію Лесі Українки, а й на саму Лесю Українку, тому що вона вказує на те, чого не можна оминати, чого не можна обійти, чим не можна гратися. Це не означає, що накладаються табу на якісь теми, але просто піднімається шкала осмислення, піднімається до аристократизму, до культурного спілкування. Те, до чого сама Леся Українка й тяжіла. Книжка дуже добре зроблена, вона зроблена, знаєте, як «модель для складання». Чимось вона мені дуже Кортасара нагадала, тому що є перша така хронологічна лінія, де ми бачимо послідовність, перехід ідей,

концептів із тексту в текст, і далі на рівні такому синхронному іде вкраплення, розрізання точкове і вказування саме тих концептів, тих живчиків, які проглядають у тексті.

І ще один момент для мене був у даному випадку, – певне внутрішнє відкриття, яке для мене колись було з Михайлом

Драгомановим, тому що Драгоманова нині дуже люблять шпетити. Нападаються на нього, б'ють його, але мало хто звертає увагу на один аспект у випадку Драгоманова. Драгоманов – один із перших українських інтелектуалів, який показав і активно впроваджував у життя модельне мислення. Він мислив як інтелектуал, він мислив моделями. Якщо він розглядав стосунки України і Росії, то розглядав стосунки імперії і колонії. І казав, що якби поміняти місцями, то Україна в цій моделі так само діяла б щодо Росії, як Росія зараз діє щодо України. І що ми отримуємо в Лесі Українки? В Лесі Українки ми отримуємо, і Лариса Терентіївна доволі слушно каже, що оці всі античні вкраплення, за які її шпетили свого часу, за те, що вони відривають від народного ґрунту і все інше, – це не алегорії, це не тло. Це дискурсивність. Це те, за що, певно, «неокласики» так дуже шанобливо ставилися до Лесі Українки і що стало їхнім принципом. Вони переорієнтували літературу з такого соціального мімесису якогось на книжність, на ту мову, яка зрозуміла європейській культурі, яка українську культуру включає на рівні діалогічності, а не на рівні наслідування.

І тому оце моделювання, яке переходить і через античність, і через середні віки, й інші сюжети, дуже органічно поєднується. І коли Лариса Терен-

тївна наприкінці наводить цитату з Юрія Шевельова, що українська філософія ХХ століття без осмислення Лесі Українки практично неможлива, то книжка це доводить.

Я не називав би це літературознавчим дослідженням, тому що в якісь моменти мене трішки драгувало постійне посилання на чотирнадцятитомник. Це і не вповні мовознавче дослідження. Тут є вкраплення і літературознавчого, і мовознавчого, бо тут, власне, представлений тартуський системно-функціональний аналіз. Але в цілому я б це назвав аналізом ідей, де вся ця емпірична база, оце цитування просто існують як ризтування для підведення до головного – до висвітлення головного.

І, як результат, ми маємо дуже добре стилістично створений текст, який легко читається. Ще раз підкреслюю, це

для мене дуже важливо, тому що ця книжка не осяде виключно у філологічному середовищі, цю книжку може взяти будь-який учитель, будь-яка людина, яка вмє читати українською – і вона

цю книжку зрозуміє. Книжка цікаво написана. Вона написана цікаво тому, що тут немає кострубатості. Вона настільки виплекана, настільки делікатно йдуть переходи між кожним реченням, кожним словом. Я, чесно кажучи, чому люблю авторів ХІХ століття? Тому що вони вмєють писати. Вони розуміють, що таке стиль. Ось Лариса Терентіївна дуже добре це презентує.

І щодо сучасності. Чи актуалізуються нині якісь сучасні теми? Насамперед мені здається, тут абсолютно чітко простежується те, про що колись говорив Ганс-Георг Гадамер. Для чого ми взагалі занурюємось у культуру? Що для нас важливо? Для нас важливо зрозуміти автора якогось далекого століття чи нам важливо зрозуміти самих себе? Ось саморозуміння, мені здається, – це та тема, на яку ця книжка виводить. І за двадцять років актуальність її тільки загострилась. Загострилась у соціальному плані, а ще в інтелектуальному, тому що насправді зараз, я не знаю як у лінгвістиці, а з літературознавства зникає системність. З літературознавства зникає філософічність, культурність, зникає думка. У цій книжці думка увиразнена. Ця книжка про думки, про ідеї, про думання. Дякую, Ларисо Терентіївно.

Олексій СІНЧЕНКО